

15. 11. 1875

82-5

VII

GENESII MALFANTII GENVENSIS

De humana felicitate Dialogus.

Ad perillustrem, atque ornatissimum virum

Nicolaum Pallavicinum, Io. Franc.F.

GENVÆ, Delicentia Superiorum, 1586.

NICOLAO PALLAVICINO
JO. FRANCISCI F.

Perillustri atq; ornatiss. viro

Genesius Malfantius S.

CVM Andreas Spinula summo vir ingenio, ac doctrina, singulariq; pietate praeclitus, Roma nuper Genuam patrie reuiscendae causa reuersus esset, post mutuas cognatorum & amicorum salutationes, ut aliquo honesto otio frueretur, rus animi gratia, una cum incundissimis fratribus, miraq; sibi caritate coniunctis Daniele & Io. Baptista concessit. ubi rogatus ab eis, non minus prudenter quam doctè de humana felicitate, dum ipse etiam interesset, disputauit. cuius disputationis te potissimum arbitrum ac iudicem vehementer desiderarunt. norant enim prudentiam ac doctrinam tuam haud vulgarem, exquisitumq; in rebus & agendis & intelligendis iudicium. quae disceptatio sto utilis mihi ac incunda visa est, ut eam censuerim dignam, quae a me diligenter exciperetur, & litteris ac memoriae mandaretur. quam ut hilari fronte suscipias, & perlegas, vehementer opto: ut cui pro votis ipsorum interesse non potuisti, eam saltem ita litteris commendatam tuo commodo perlegere non graueris. quam si tuo iudicio probatam intellexero, mihi ipse pro laboris hoc successu mirum in modum gratulabor, dum mihi facile persuadere posse videar, fore, ut abs te probata, à ceteris etiam comprobetur. sed ne te diutius detineam, iam ipsos artificissima tibi familiaritate coniunctos colloquentes audias, velim. D. studeo mi frater, quando te nacti sumus hic otiosum, te disserentem audire, quodnam summum hominis bonum, ac felicitatem esse putes, quod eam ita vehementer expeto, nullus ut mihi labor detrectandus, nec quidquam ita graue putandum, quod pro ea consequenda leuissimum non videatur. ex te verò eo potissimum nomine idipsum postulo, quod diuturna probatissimorum auctorum le-

DE HUMANA

atione, & plurimo rerum, ac actionum humanarum usu, & optima tibi ratione vitæ delecta, id tibi maxime compertum ac exploratum esse mihi persuadeam: idq; non mihi solum, verum Io. Baptistæ fratri pergratum erit, qui te hac potissimum de causa huc secutus sumus, te ut hisce de rebus loquentem audiremus: proindeq; te maxime rogamus, ut iam iam eiusmodi sermonem aggrediaris. I. cum hac nihil disputatione sit, & cognitione dignius, quam gratissimum certe mihi etiam feceris, si quid hac de re sentias nobis explicueris. neq; id iure recusare potes, neque priores in disputando partes detrectare, quando nobis ita doctrina, & rerum usu præstas, qui variis assidue familiaribus negotiis impediti non æquè studiis atq; tu vacare potuimus, ut id abs te facile præstari possit, & priores disputationis partes recusare iure nequeas. quare tuum munus erit, si quid hac de re sentiendum sit, nobis aperueris. tum Andr. Equidem quamvis in literarum studiis plurimum ætatis consumpserim, non tamen ita me sentio profecisse, quin mihi facilius hæc a vobis præstari, quam a me ipso posse videatur. tum Dan. Facis nobiscum perhumanè, ut cum ceteris etiam soles. quos enim valde diligis, eos semper supra modum laudibus extollis: sed mihi pergratum erit scire etiam Io. Baptistæ, si laudibus nostris prætermisis, de re ipsa iam disputare ceperis. cum præfertim pro singulari doctrina, ac prudentia, vitæq; delectu, quam optimo sanè quam iudicio te ceteris viuendi generibus prætulisse putamus, qui de hisce disputare verius possit, aut exquisitius, arbitremur, esse neminem. A. faciam quod iubetis, & si vobis in hac difficillima questione non satisfecero, non me, sed vosmet ipsos, qui me ad hoc disputationis genus meis omnino viribus impar compulstis, iure accusare debebitis. breuiter autem dicam quod sentio: neminem in hac vita felicem esse posse, quodcumque vitæ genus quispiam sibi delegerit. cum enim vitæ felicitatem nihil aliud esse putem, quam præsentis rerum statu ac genere vitæ contentum esse, nec sentire se vlla re indigere, nihil expetere, omni non solum animi, sed etiam corporis carere molestia, cum nemo in hac hominum societate hæc ipsa consequi possit, quando nullus est præsentis rerum statu, ac genere vitæ contentus, nemoq; est, quodcumq; vitæ sit genus ingressus, quem non paullo post delectæ vitæ peniteat, quiq; in eo vitæ genere deligendo se errasse non existimet, & alienum institutum non magis probet, quam suum; insitaq; mortalibus est inextinguibilis quædam

FELICITATE.

2

quædam habendi cupiditas, ut quo maiora quis adeptus est, eo plura desideret, seseq; pluribus indigere putet, nullus insuper est, qui non sit non solum animi, ut ostendimus, verum etiam corporis molestiis obnoxius: tantulq; corporis est & mentis mutuus consensus, ut dum homines corporis premuntur molestiis, tranquillitatem mentis, unde felicitas paritur, assequi non possint. adde quod innumeris laboribus, & periculis hæc vita referta est, quibus etsi non omnino frangitur, tamen non commoueri vel sapientis animus non potest. Habetis his paucis quid de humanæ vitæ conditione ac felicitate sentiam: de qua & alia multa dici posse non negauerim. D. rectè tu quidem & sapienter, Andrea ut soles omnia, quæ ex te quæruntur: sed tamen difficile est assentiri tibi, nullam esse viuendi rationem, quæ vitam felicem possit efficere: quando multos quotidie videmus, quibus nihil deesse videtur ad feliciter viuendum. multa etiam videntur esse genera vitæ, quæ felicem hominem præstare possint. tu vero nullum excepisti, sed de omnibus eandem sententiam tulisti. A. quænam ea sunt, Daniel, quibus hæc felicitas comparari posse videtur. nam libet ex te audire cuiusmodi sint. D. non desunt qui opinantur, in primis diuitias hoc ipsum præstare posse, quæ ob eam rem optantur, & quæruntur maxime, quod hominem maxime contentum reddere posse videntur: cum earum rerum suggerant copiam, quæ & necessitati, & ornamento sufficiunt. hinc enim victum, cultumq; vitæ nobis, & vniuersæ familiæ comparare, liberos locupletare, propinquis benefacere, amicos, & pauperes, ac egenos adiuuare, hinc omnia demum ad nostram, ceterorumq; necessitatem subleuandam, pertinentia comparare possumus. hinc magnificas ædes, amplissimas villas, cultissima rura, pretiosam suppellectilem; hinc omnia demum ad splendorem etiam vitæ pertinentia comparantur: quæ qui habeat, hunc maxime contentum, ac felicem censendum esse pleriq; putant. A. longè in hoc Daniel ab illis dissentio. neq; enim diuitiarum appetitum explere, aut vitæ tranquillitatem efficere possunt, sed maiorem potius auiditatem, ac sitim, & sollicitudinem, ut mentis tranquillitatem labefactare potius, quam asferre videantur. nullus enim fortasse reperietur, qui etiamsi diuitiis abundet maxime, plura tamen, & maiora non appetat: neq; solum appetitu augendarum diuitiarum angatur, sed etiam quæ adeptus est, amittendi metu, ut unde vitæ tranquillitatem sperabat, inde sollicitudo maior exoriat, quibus

DE HUMANA

quibus etiam homines probi saepe carent, & improbi abundant: & (quod diuitiarum malum est maximum.) saepe tyrannos, & facinorosos homines ad proborum caedem incitant, ut ipsorum bona diripiant, quorum exempla ex historicis plurima colligere possem, quibus non esset vis illata, si pauperes extitissent. neque verò tyranni solum, sed etiam inuidi, & ipsi etiam domestici a diuitibus metuuntur. timet enim locuples, ne aut a seruis, aut a ministris expolietur: multoque tempore diuitiae sensim parte breui passim; amittantur, aut etiam (quod grauius est) ne sibi manus afferantur. si quod praeterea sibi pergendum sit, quantillum argenti secum ferat, itineris perpetua sollicitudo comes est. timet enim ne in latrones, & insidias incidat, a quibus non modo re, sed etiam vita priuetur. cum interea, cui tenues diuitiae sunt, hic nec latrones, nec insidias perhorrescat. unde Iuuenalis.

Pauca licet portes argenti vascula puri,
Nocte iter ingressus gladium, contumque timebis.
Et morte ad lunam trepidabis harundinis umbras.
Cantabit vacuus coram latrone viator.

ita ut ubi vitae tranquillitatem se consequi posse sperauerat, eam non modo non inuenerit: sed summam potius, ac turbulentissimam tempestatem. quae cum ita sint, iam satis persuasum puto, in diuitiis felicitatem minime consistere posse. D. recte repulisti eorum sententiam, frater. tot enim rationes attulisti, ut non solum non putem diuitiis felicitatem contineri; sed potius quempiam esse mirer, qui pro congerendis illis tot sese laboribus, & periculis exponat. vetui enim uero quamuis tibi concesserim, diuitias non posse felicem vitam reddere: non tamen tibi concedo, principes, & reges e felici numero excludendos, cum eis nihil desit non solum eorum, quae ad vitam, cultumque vitae, sed eorum etiam, quae ad delicias pertinent, ita ut omnia videantur possidere, quae contentum animum reddere possint, nec ullis omnino molestiis umquam affici videantur: quippe qui nihil audiunt a suis, quod ipsorum aures offendat, cum omnes eorum nutum obseruant, ad eorum voluntatem & loquantur, & sileant: somno & quiete arbitrato suo fruuntur, omnes venientibus illis assurgunt, assunt, ac parent, prosperis illorum rebus collatantur. munera amplissima quotidie accipiunt, non a subditis modo, verum etiam ab externis, qui sese in eorum gratiam insinuare student, ministros.

FELICITATE.

3

ministros habent, viros nobiles ac praestantes, qui illis inserviunt, & eorum exsequuntur mandata, quibus omni studio gratificari studet. habent praeterea (quod maximum omnium esse videtur.) praecipuam in homines vitae necisque potestatem. A. credo te, frater, ista dicere, non tam quod ita sentias, quam ut videas, quibus rationibus confutari possint. quae quidem omnia videntur esse facilia, ut refellantur. nam quod nihil dicis regibus ac principibus deesse, quod ad necessitatem vitae dignitatemque pertineat, hoc certe nequaquam magnum est, nec in principe admirandum: quando multi etiam priuati ciues id ipsum assecuti sunt, quibus non modo quae ad victum, cultumque vitae necessaria, & honesta sunt, verum etiam quae ad delicias, & voluptates pertinent, abunde suppetunt. quod non solum exemplis antiquorum Romanorum ciuium, ut Crassi, & Luculi, sed nostrorum etiam priuatorum ciuium complurium confirmari posset: quibus non ea solum, quae ad vitae cultum quam splendidissimum, verum etiam quae ad delicias pertinent, sic abunde suppetunt, ut nihil sit, cur suas opes principibus inuideant. quod autem addis, nihil ab illis audiri, quod ipsis molestum sit, omnes ad eorum voluntatem loqui, ac tacere, longe in hoc ab opinione tua discrepo. quod enim tu illis commodo esse ducis, id maximo incommodo esse puto. quando adulatorum verbis decepti, saepe in maxima delabuntur mala, quibus affecti cognoscunt non felicitatem, sed calamitatem in assentatione positam esse. nec adulatorum laudes eos delectare debent, qui principum virtutes plus iusto laudibus extollunt, vitia dissimulant, ac obscurant: cum hoc hominum genere nihil sit perniciosius. quod animaduertens Alexander Magnus prudenter egisse legitur, cum Aristobuli adulatoris librum, qui res illius gestas nimis, & supra fidem efferret, in Hydaspem fluium demersit, ad eumque conuersus dixit, tu dignior eras, ut eodem praecipitare. quo dicto confirmauit Antisthenis Atheniensis de adulatoribus praecelam sententiam: satius esse, si in alterutrum adigeret necessitas, in coruos incidere, quam in adulatores. a coruis enim non comedi nisi mortuos, ab adulatoribus etiam viuos deuorari. nec subditorum sermones & silentia eos delectare debent, cum nec a sincero hominum de se iudicio, nec a libera voluntate profiscantur. quod autem illos quiete, ac somno pro ipsorum arbitrio frui dicis, hoc procul a veritate videtur ab esse, cum in his non modo pares non sint priuatis, sed potius ab ipsis

DE HUMANA

ipsis longe superentur. quò enim grauioribus negotiis, & curis pre-
muntur, eò difficilius hìlce commodis corporis fruuntur. vnde poeta
At pius Æneas per noctem plurima voluens.
dum enim ceteri somno, & quieti indulgerent, solus Æneas pro sa-
lute comitum infomnem ducebat noctem. neq; solum corporis, ve-
ramet & multò impensius animi molestiis assidue anguntur, siue bel-
li, siue pace vtantur. nā si bellum sit, timet hostes, ne ab illis regno, aut
principatu priuati in miseras incidant; si pax, timent ciues, & subdi-
tos suos, ne quid aduersus ipsos moliantur noui. timent etiam (quod
grauius est) ipsos domesticos, ne veneno aut ferro opprimantur,
cuius rei multa possem exempla vobis afferre, non solum tyrannorū,
ut Dionysij, qui tanto metu solitus erat affici, ut cum se tonsori non
crederet, ignito carbone sibi capillum vreret, & Alexandri Pheræi;
qui tanto timore vitam egit, vt vxoris thalamum nisi præmissis in-
quisitoribus ingredi non auderet: verum etiam proborum & iusto-
rum regum, vt Tarquinij Prisci, & Seruij Tulli, qui quamuis boni
planè, & equi essent; interfecti tamen fuerunt, vt non ab re fuerit a
Iuvenale dictum. Ad generum Cereris sine cæde & vulnere pauci
descendunt reges, & sicca morte tyranni. quinetiā perpetua augendi
imperij sollicitudine premuntur, quæ numquā eos animo quiescere
permittit, dum semper cogitant secum, quomodo possint regnum
proferre. Habes quod ad hanc partem attinet, vt mihi videtur, satis.
Dan. mihi vero etiam satis esse videtur demonstratum, principum
vitam minimè felicem esse putandam, cum in assiduis laboribus, pe-
riculis, & angoribus eorum vita versetur: nec audeo ista refellere, ita
me exemplis, & rationibus coegisti, vt tecum sentiam, velim autem
nunc ex te audire, quid sentias de iis, qui principes ipsos sequuntur,
seque; in eorum familiaritatem insinuant, qui vulgo iudicantur per-
beati. And. recte facis frater, qui iis, quæ dixi, non contradicas, quæ
multis etiam aliis argumentis vera esse defendi possent. de iis autem
de quibus me interrogas, paucis explicabo, quid sentiam. illorum
vitā permolestam esse censeo, cum sit omnium inuidiæ telis exposi-
ta, nec ferè quisquam sit adeò fortunatus, qui hanc sauiissimam pe-
stem vitare possit. quo enim quis melior, innocentior, & iustior est
eo magis improborum hominum calumniis, & detractationibus pa-
tet. nam si quis est, qui vel prudentia, vel virtute aliqua apud prin-
cipem valeat, in illum tamquam in communem hostem ceteri ma-

chinas

FELICITATE.

4

chinas omni arte struunt, ac intendunt. non cibus, non potus, non
deniq; requies vlla pro arbitrio capi potest; & quæ ori suauissima
alioquin forent, propter continuam sollicitudinem & laborem fiunt
amarissima. adde quod edere cum nolis, non posse cum velis, ad
alienum somnum dormire, ad alienum nutum loqui, stare, ambula-
re, equo vel pedibus iter facere necesse est: vt cum hoc vitæ ge-
nus considero, nullum aliud mihi vitæ genus molestius videatur:
cum præcipue graues descensus, & varias ipsorum calamitates con-
sidero, cuius rei possem plura & nostri temporis, & priscorum ex-
empla vobis afferre: sed ne in re satis manifesta prolixiori oratione tem-
pus conteramus, vnus Seianus satis exemplo nobis esse potest, quo
maior aut potentior apud Tyberium Cæsarem nullus fuit. qui cum
ad tantas opes euectus esset, vt vel solus post Cæsarem regnare vide-
retur, postremo in tantam principis iram ac offensionem incidit, vt
ab eo non solum dignitate, sed etiam vita priuatus fuerit. quibus ex
rebus satis perspicuum esse potest, nec eos qui sese in principum fa-
miliaritatem insinuant, felices esse. quinimmo possem tibi clarius etiā
ostendere, ex iis, quæ Romæ præfens, vbi sunt complures principes,
perspexi, vitam eos maximè molestat ducere, sed quòd hæc tibi iam
satis persuasa esse puto, vel ex eo solummodo, quod ne principes
quidem felices esse probauimus, propterea ne te in hìlce diutius mo-
rer, hæc ipsa consultò missa facio. his igitur, missis ad alia pergamus,
& tu pro more tuo, exquire quid velis: ego vero disputando non
defatigabor, præcipue cum tu sis is, qui si quid minus bellè dixerò,
id minimè reprehensurus videaris. Dan. quoniam igitur in his vitæ
generibus, de quibus hætenus disputatum est, felicitatem esse ne-
gasti, credo vnum saltem esse vitæ institutum, quod ipsemet probes,
& in quo felicitatem positam esse putes: quod vel ex eo mihi facile
persuadeo, quòd tu, cuius iudicium plurimi facio, id ipsum vitæ ge-
nus es amplexatus, studium, inquam, bonarum artium, atq; doctri-
næ, in quo Alexandri Magni secutus exemplum, qui doctrina ma-
gis, quam imperio ceteris mortalibus antecellere studebat, tu quoq;
diuitiis pænitus neglectis, doctrina ac sapientia præstare mirum in
modum optas: nec id mehercule iniuria, quoniam bonarum artium,
litterarumq; scientia multa affert, quæ hominem iis deditum felicè
reddere posse videntur. nam vt, omisissis grāmaticæ studiis, a rheto-
rica exordiar, hæc est omni vtilitate, atq; honore cumulata, pluri-
mumq;

DE HVNANA

munis; non solum vilitatis, verum etiam honoris afferre potest illis, qui eam integrè sibi rectèq; vtendam proposuerunt. cuius ope id, quod vtile, iustum, ac honestum est, defendentes, plurimū sibi vtilitatis ac honoris in pace, & bello cōparare possunt. omitto iam oratoriā facultatem, & ad philosophiam transeo, cuius ea est præstantia, nullus vteam satis pro dignitate laudare possit. quippe quæ donū ac inuentum Dei est, neq; solum est vitæ dux optima, & virtutis indagatrix, ac vitiorum expultrix, & ciuitatum optimè constituendarum tutissima regula: sed nullum bonum optabilius, nullum præstantius, neq; datum est mortalium generi Deorum consensu, vt inquit Plato, neq; dabitur. quæ nobis largè suppeditare potest animi bona, quæ verè bona sunt, ac expetenda: quæ firma sunt, & hominem separant a natura ferarum: quæ domos ac familias rectè gubernant: quæ resp. ac regna tuentur. cuius cōgnitio non priuatis modo ciuibus, verum etiam ducibus, principibus, ac regibus in magnis rebus gerendis plurimum prodesse potest. quod optime cognoscens Philippus Macedo, cum accepisset, natum esse sibi filium, ad Aristotelem scripsit, se diis gratias agere, non tam ex eo, quod sibi filius esset natus, quam quod eum nasci contigisset Aristotelis tempore, a quo sperabat eum philosophia sic instructum iri, vt se dignus euaderet, & successione rerum suarum, quæ non solum ea docet, quibus homo seipsum, vniuersamq; familiam, & remp. rectè gerere possit: sed res etiam omnes, ipsarumq; principia docet, quæ in hoc mundo generantur, & corrumpuntur. præterea quæ celi sit, astrorumq; natura, quique motus, exponit: necnō de communibus elementis, & ipsorum proprietatibus verba facit; quaque ratione quæ generationi, & corruptioni sunt obnoxia, generentur, ac intereant, ostendit. nec minus etiam qua ratione, quæ in sublimi impressiones, veluti pluuiæ, venti, niues, fulgura, grandines, cometae & huiusmodi, producantur, aperit: eorum etiam, quæ intra viscera terræ fiunt, ut fontium, metallorum, & lapidum, generationem tradit: quid insuper anima sit, quot species eius ac differentia, quæq; sint eius operationes ac affectus, ostendit: naturam insuper animantium omnium, & proprietates patefacit. neq; iis, quæ alterationi obnoxia sunt & corruptio ni, contenta celos ascendit, eorumq; animas seu intelligentias, vel angelos, vel motores quispiam velit appellare, quot, qualesq; sint, quæq; sint eorum operationes, eousq; inuestigando procedit: donec

ad

FELICITATE.

ad optimum, maximumq; Deum perueniat, quem simplicissimam substantiam esse, infinitiq; uigoris, eternum, & primum celorum omnium motorem, & uniuersi moderatorem orbis ostendit. quarum rerum omnium est ea præstantia, ut ipsarum cōgnitio felicem hominem reddere posse uideatur. ut non iniuria Virgilius philosophos felices esse iudicari, cum dixit,

Felix, qui potuit rerum cognoscere causas.

neq; musica silentio prætereunda, qua tamquam laborum medicina indiget animus iam defessus, cuius ita iucunditate relaxatur, ut uetior factus ad serias actiones redire possit. quid de historia dicam? quæ uitæ dux optima, & magistra esse potest, ex qua cum uirtutum & vitiorum exempla sumi possint, quid in vita faciendum, quid fugiendum, facile cognosci potest. cum igitur horum doctrinæ generum tanta sit præstantia, ac iucunditas, vt animum maximè contentum reddere posse videantur, negare credo non poteris, hominē in horum studiorum aliquo versantem felicem effici posse. A. quamquam tibi facile concedo, magnam horum studiorum præstantiam ac iucunditatem esse, non tamen hanc, quam querimus, felicitatem afferre puto, cum multos videre liceat uiros doctrina præstantes rei familiaris inopia laborare, & a locupletibus contemni. tantis autem angustiis, & necessitatibus hominem præsum, quamuis doctrina præstantem, numquam felicem existimauerim, cum earum rerum, quæ ad vitam sustinendam necessariae sunt, indigus, eo rerum statu contentus esse non possit. adde quod eiusmodi bonarum artium, & doctrinæ studia plerisq; claris uiris, vt Ciceroni, Demostheni, & Socrati exitio fuerunt. D. nescio iam in quo vitæ genere felicitas esse possit, nisi forte felices putes eos, qui vitam in agris ducunt: præsertim si ex prædiis propriis eos fructus percipiāt, ex quibus honestè possint, ac liberaliter viuere. tot enim tantosq; fructus agricultura ex ipsa terra, non absq; magno fenore percipit, vt non modo necessarios, verum etiam liberales, ac honestos sumptus suppeditet; vt qui vitam huiusmodi agunt, poeta merito fortunatos appellauerit, cum ita cecinit.

O fortunatos nimium, sua si bona norint,

Agricolae: quibus ipsa procul discordibus armis

Fundit humo facilem victum iustissima tellus.

In quo vitæ genere. M. Curius post triumphos de Samnitibus, de Sa-

b 2 hms,

DE HUMANA

binis, & de Pyrrho partos, Quintius Cincinnatus, & alij eius sæculi senatores amplissimi extremam aetatem egisse perhibentur. adde quod omnium rerum, ut inquit Cicero, ex quibus aliquid exquiritur, nihil agricultura melius esse potest, nihil vberius, nihil dulcius, nihil homine libero dignius. agricultura enim sola est, cui ingenui & excellentes viri manus admouere debeant, tum propter necessitatem, cum sine ea nequitiam vivere possimus. tum etiam quod questum nobis honestissimum præbet. quæ quidam omnia cum mecum ipse cogito, nulla mihi ars, nulla hominum industria videtur esse, quæ magis, quam agricultura contentum ac felicem hominem efficere possit. A. Quamquam, mi frater, ex omnibus vitæ generibus, quæ adhuc commemorasti, nullam esse vitam arbitror, quæ ad hanc, quam quærimus, felicitatem magis accedat, cum in ea præter summam animi delectationem, omnium rerum, quæ ad victum, cultumque corporis attinent, maxima sit copia: non tamen in ipsa felicitatem consistere posse puto; cum ipsa quoque tot molestiis, laboribus, damnis, periculis, calamitatibus, ac sollicitudinibus exposita sit, ut eos, qui eiusmodi viuendi genus sibi delegerunt, usque a deo perturbent, ut ea vita contenti esse non possint. itaque hanc vitam tutiorem quidem esse te dicere patiar, felicem vero nullo modo. Ex hisce iam potes intelligere nec in diuitiis, nec in regno, aut principatu, nec in regum, aut principum gratia ac familiaritate, nec in studiis litterarum, nec in agrorum cultura, hanc esse, quam quærimus felicitatem. quamobrem ubi vita beata sit, qualisque, & quomodo parari possit, nobis restat indagandum. D. Equidem iam ita sum non solum disputando fatigatus, verum etiam anceps animi, quid amplius interrogem, aut in quo felicitatem iam positam esse putem, ut maximè cupiam. I. Bapt. quod reliquum est susceptæ disputationis tecum perficere, & eoque te interrogando procedere, donec quod cupimus, assequamur. spero enim fore ut ex mutua disputatione veritas aliquando tandem eruatur. te igitur rogo, obtestorque frater, ut hoc onus subire, & quod reliquum est susceptæ disputationis absolvere velis. quod si ut spero, feceris, id mihi tam gratum erit, quam quod gratissimum. I. quamquam auditorem tantum, & non adiutorem me esse cupiebam, cum tamen quippiam honesta tibi præsertim negare nec possim, nec debeam, haud mihi molestum erit susceptam disputationem inire. vis ne igitur, Andr. susceptum sermonem persequamur, ne confusi penitus

& an-

FELICITATE.

6

& ancipiti animo discedamus? A. Volo id quidem, frater, nec est aliud, quod agam libentius, nec quidquam hac disceptatione mihi potest esse iucundius, cum is præcipue sim, qui vestræ voluntati præsertim honestissimæ satisfacere percipiam. I. rectè dicis. incipiam igitur de re dicere, & ut quidnam tandem sit hæc ipsa felicitas, consequamur, quid de ipsa philosophi senserint, exponam, ut quam ipsorum opinionem veriorē putes, nobis aperias. fuerunt igitur qui eam in voluptate, ut Epicurus, fuerunt qui in honore; fuerunt qui in sola virtute, ut Stoici, fuerunt insuper qui in bonis animi, corporis, & fortunæ, ut Aristoteles, posuerint. quarum opinionum quam iudices veriorē, nobis ostendas, rogo. A. Quamuis illæ, quas attulisti de humana felicitate, sint grauissimorum virorum sententiæ, quorum memoriam, Aristotelis præcipue maximo honore prosequi debemus, cum tamen veritas omnibus præferenda sit, minimè vobis mirum videri debet, si veterum sententias prius reiiciam, quam eam, quam puto veriorē, in medium afferam. falsa quidem igitur est eorum opinio, qui felicitatem in voluptate corporis ponunt. cum enim in eo, quod est nobis commune cum brutis, non possit esse felicitas humana, quæ est hominis propria, voluptasque sit nobis cum brutis communis; quia bruta etiam gustu prædita sunt, ac tactu, in quibus voluptas corporis maxime uiget, perspicuum est, in voluptate felicitatem esse non posse. tantum enim abest, ut voluptas corporis sit ipsa felicitas, ut maximo potius impedimento sit ad eam consequendam, cum sit omnium uitiorum esca, quæ adolescentum ingenia corrumpit, animi fortitudinem dissolvit, omne consilium, & vim rationis prorsus adimit. id quod exemplis tum Annibalis Cathaginenis, qui antea inuictus animo, dum paucis diebus eiusmodi voluptatibus inservit Capuæ, deliciarum præda fuit tum M. Antonij, qui cum antea quanta militari disciplina, & fortitudine præditus esset, in Parthico bello ostendisset, Cleopatram delitiis irretitus, cum eius absentiam ferre non posset, uictus denique miser mortem sibi conscivit: tum aliis exemplis confirmari posset, quæ nimis longum esset enumerare. quæ cum ita sint, iam satis constare potest, quantum a veritate discedat eorum opinio, qui vitam voluptatibus deditam felicitate opinantur; cum hæc non hominis, sed bruti potius uita sit existimanda. falsam etiam eorum opinionem putamus, qui felicitatem in honore positam esse putant, cum illa propria sit eius, qui felix existit; hic non

DE HUMANA

non sit proprius eius, qui honoratur, sed potius in eius, qui honorat, potestate situs. eorum insuper opinio, qui felicitatem in uirtute tamquam præstantiori bono positam esse censuerunt, quamuis illustrior sit, quam superius enumerata, non tamen ueritatem assequitur, cum uirtus non sit ultimum, quod expetitur: felicitas uero est ultimum, quod expetitur, cū reddat hominem maxime quietum, & contentū: quod uirtus præstare non potest. qui igitur felicitatem humanam in uirtute posuerunt, quamuis ab eius cognitione quàm ceteri minus aberrarint, non tamen satis, quid nam esset illa, cognouerunt. non enim uirtus est felicitas, sed potius genitrix eius, & effectrix. est enim iter, quod nobis emetiendum est ad felicitatem contendentibus, ad quam sine uirtutum operationibus perueniri non potest; honestis enim uirtutum actionibus est opus ad felicitatem consequendam. neq; ueram eorum sententiam puto, qui uirtutibus animi, corporis & fortunæ bona addi oportere, & in hoc triplici bonorum genere felicitatem cōsistere censent, quorū opinio procul a ueritate recedit, q̄ in iis, quæ non sunt in potestate nostra, eam collocant, cū altera quidem in potestate naturæ, altera uero in fortunæ temeritate sint posita. quæ cum ita sint, facile constare potest, quantum a ueritate philosophorum de humana felicitate sententiæ discesserint, inter quos tamen ut duorum tantum principum mentionem faciam, rectius Plato, quam Aristoteles sensit, quod nullam in hac uita mortali, sed in illa futura tantum æterna putauit; cum Aristoteles in hac uita felicitatem posuerit. qui licet solo naturæ lumine ductus non potuerit assequi, quid hæc esset felicitas, quam quærimus, non ob id tamen est negligendus, quinimodò plurimi faciendus, quod ea de uirtutibus, & earum actionibus præcepta tradidit, quibus non modo ciuilis felicitas, quam vnā cognouit Aristoteles, comparari, uerum animus etiam disponi possit ad ueram felicitatē in æterna patria consequendam. quandoquidem si uirtutibus morum, & intellectus, quas docet Aristoteles, religio, theologicæq; uirtutes adiciantur, optime sperari potest animos ita excultos, & expurgatos in futura patria diuinā, ac sempiternam felicitatem adepturos esse. cum igitur nec in corporis uoluptate, nec in honore, nec in uirtute aut sola, aut cum bonis corporis, & fortunæ coniuncta, nec prorsus in eorum ullo, quæ in hac habentur uita, felicitas esse possit, illud iudicio meo rectè concludendum est, nos in hoc orbe terrarum, quem incolimus, uitam beatam

FELICITATE.

7

beatam adipisci non posse. quinimmo hæc, quam uiuimus, uita, non reipsa uita est, sed mors. deficimus enim sensum, & sine sensu, donec hoc graui corporis onere deposito, animoq; iam ex hoc soluto carcere, & in proprium restituto locum, ad eam uitam perueniamus, quæ uera uita est, quæ immortalis, quæ omni sollicitudine, ac desiderio uacua, & suo statu maxime contenta: ubi expletus, vel potius contentus animus æuū ager cum beatis sempiternum, lætaq; habebit omnia, omnibusq; lætitiis explebitur, cum præsens præsentem Deum intuebitur. cum. n. animus euolauerit e uinculis corporis, & in eternam illam beatorum patriam bonis omnibus affluentem migrauerit, ibi maximus ille rerum omnium parens, & Dominus æternas uoluptates lætitiis, iucunditates illi copiosissime largietur, tunc deniq; beatissimam Dei faciem contemplans, ac intuens, omnibus gaudiis, & uoluptatibus cumulatus erit, & in suauissima summi Dei contemplatione maximopere contentus, conquiescet; ubi æterna uita, æterna pace, summa quiete, summa tranquillitate animus fruens, erit eo statu maxime contentus, sentietq; se nulla re indigere, nihil expectet, nulli molestiæ subicietur; sed perpetua felicitate potietur. quæ cum aliud non sit, quam perpetua quædam cernendi fruendiq; Dei uoluptas, tota in contemplatione ac præsentis Dei intuitu consistit. beata igitur uita tota posita uidetur esse in Dei fruitione, seu contemplatione, ac intuitu. nam cum hac mole corporea soluti fuerimus, purumq; sumptierimus corpus, tum in æterna patria felicitatis compotes reddemur, dum contemplari Deum, ac intueri poterimus; ubi Angelos, omnesq; beatorum spiritus, omnia deniq; quæ in cælo sunt, & sub cælo, uidebimus. animus enim corpore exutus, & vnde digressus est, eò reuersus, omnium rerum cognitionem consequetur, omniaq; habebit cumulatissimè, quæ nobis desiderari possint. Deus. n. in quo sunt omnia bona, desideria nostra complebit, nec ullum iis prorsus relinquet locum. quinimmo satiati penitus animi nostri præsentibus, & a Deo sibi concessis, maxime contenti erunt, nec amplius quidquid desiderabunt, ita ut cum hæc ipsa considero, felix omnino, faustusq; mihi videatur dies futurus, quo illuc peruenire poterimus, ubi æuo fruemur, & gaudio sempiterno. Hæc de humana beatitudine satis: nisi quid amplius desideratis. Lita nobis, ut pro Daniele etiam tibi respondeam, ubi, qualisq; sit uita beata, patefecisti, ut nihil amplius abs te desiderare possimus, nisi ut uiam etiam ac rationē ostendas,

DE HUMANA

ostendas, qua vitam eiusmodi nobis in æterna patria comparare pos-
simus, cuius tanto iam desiderio teneor, vt hinc maxime quamprimum
illuc euolare, vt ea possim frui, percipiam. A. Quamuis id
quod postremo quæritis, omnium difficillimum sit explicare, tamen
vt nullo pacto voluntatem in vos meam accusare possitis, neq; quid-
quam vobis honesta petentibus negare voluisse videar, non dubita-
bo vires meas experiri, vt vobis hac etiam in re pro viribus faciam sa-
tis; rationemq; ostendam, qua felicitas, ac vita beata comparari pos-
sit. quam quidem Dei benignitate in æterna patria nostris animis ex-
purgatis concessum iri putauerim, si in hac vita mortali eos omnibus
virtutibus moralibus atq; theologicis excoluerimus, & procul ab o-
mnibus vitiis vitam duxerimus, actiones perpetuo probas exer-
centes, & a vitiosis abstinentes; nobisq; persuaserimus, tum probis
actionibus, tum vero Dei munere, ac benignitate futurum, vt sem-
piternorum in cætum beatorum cooptati in æterna patria beatitudine
semper iterna perfruamur. dāda igitur nobis est opera, si beatitudinem
consequi volumus, vt in primis religione ac virtutibus omnibus, &
moralibus, præcipue fortitudine, temperantia, iustitia, ac prudentia,
& theologicis, fide, spe, & caritate, nostros animos excolamus, actio-
nesq; secundum vnāquamq; virtutem obeamus, nobis omnino
fore persuadentes, vt animis nostris expurgatis, post discessum a cor-
poribus, Deus meritorum omnium, & iuste factorum largissimam
mercedem tribuens, ipsis in æterna patria beatitudinem concedat
sempiternam. Hæc sunt fratres, quæ de humana felicitate dicere po-
tui, de qua & alia plura dici posse non negauerim, quæ sunt a theo-
logis nostris petenda, in quibus si vobis fecero satis, id mihi maxime
iucundum erit, sin minus, vosmetipsos accusabitis, qui me in hunc
sermonem compulistis. I. Tu verò adeò mihi satis in hac quæstione
fecisti, puto itē Danieli, vt aliū, qui de iisdem disputare possit, deside-
remus neminem: nec huic disputationi quidquam addi posse vide-
tur, nec aliud amplius quidquam abs te mihi requirendum occur-
rit, nisi quid aliud Daniel desideret. D. Nihil est profecto, quod am-
plius hac de re disputari desiderem, sic est mihi pænitus omnis dubi-
tatio sublata. quando igitur, Andrea, iam vtriq; nostrum a te cumula-
tissime satisfactum est, iamq; aduersperascit, tempus iam mihi vide-
tur esse, vt quod reliquum est diei, deambulationi concedamus.

